

رقابت های غیر قانونی تجارتي و التزامات قانونی آنها

Illegal Trade Competition and its Legal Consequences

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.16870163>

احمد صمدی^۱

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-1041-282X>

عبدالحمید رفعت^۲

لنډيز

رقابت تجارتي؛ اعم از قانونی و غیر قانونی، یکی از موضوعات مهم و قابل بحث در حقوق تجارت است که از مزایای منحصر به فرد آن جوامع امروز مستفید می شوند، اولین قانون رقابت تجاری، تحت عنوان قانون شرمین نام انگلیسی آن نوشته شود، بر ضد تراستها بود در حدود یک و نیم قرن قبل در آمریکا تصویب شد. که در کشور ما بعد از تصویب اصولنامه تجارت افغانستان در زمان محمد ظاهر شاه در سال ۱۳۳۶ هـ.ش منحيث اولین قانون در عرصه تجارتي در باره رقابت تجارتي صراحت های داشت و بعد از موافقتنامه بُن و تصویب قانون اساسی، اقتصاد بازار به عنوان نظام اقتصادی پذیرفته شده. در نظام اقتصاد بازار مداخله دولت در بازار توسط وضع قوانین به خاطر جلوگیری از انحصار و هر نوع اعمال انحصار گرایانه محض توسط عرضه کنندگان اموال و خدماتی که در آن ضرر مستهلکین و جامعه باشد، پذیرفته شده است.

در این مجموعه با درک اهمیت و هدف موضوع تلاش شده است که جهت آگاهی دهی و تفصیل مسئله پیرامون موارد مربوطه مفاهیم موضوع، راهکار های قانونی و غیر قانونی و مویدات رقابت های غیر قانونی بحث صورت بگیرد.

کلید واژه ها: رقابت غیرقانونی، التزامات قانونی، تاجر و تجارت

^۱ عضو کادر علمی پوهنځی حقوق و علوم سیاسي پوهنتون سلام، +93 78 252 6761، ahmadsamadi26@gmail.com

^۲ عضو کادر علمی پوهنځی حقوق و علوم سیاسي پوهنتون سلام، +93 77 594 1971، abdulhamidrafat@gmail.com

مقدمه

برای تنظیم امور بشری از بدو پیدایش بشر ضرورت احساس می‌شد تا قواعد و مقررات باشد، که امور بشری را تنظیم کند، حتی در معاملات یومیه، تا مدت‌ها قاعده که آرامش را در زندگی میان بشر آورده بود "قاعده صلح، آشتی و آرامش" بود. حفظ و نگهبانی از این قاعده وظیفه سنگین حقوق بود، هرگاه اختلاف و منازعه شکل می‌گرفت و یا قاعده‌ی نقض می‌شد، حقوق دخالت میکرد و دوباره آرامش را می‌آورد. در این دوران تفاوتی میان زندگی مدنی و تجاری افراد وجود نداشت. یعنی در حیات تجاری هم همین قاعده حاکم بود. اما امروز بشر پی برده که در زندگی تجاری باید رقابت میان تاجران حاکم باشد. که نتایج مطلوبی بار می‌آورد. زیرا استفاده بهتر از منابع، خود باعث توسعه و پیشرفت زود هنگام جامعه می‌گردد.

این وظیفه نوین را در دیگر شاخه‌های حقوق نمی‌توان یافت، به جز در رشته جدید که در اکثر کشور های توسعه یافته بنام حقوق رقابت از آن سخن به میان می‌آید.

ا: بیان مسئله

قوانین رقابتی نخست از امریکا سر چشمه گرفت و در اواخر قرن نوزدهم، امریکا نخستین کشوری بود که قانون حمایت از رقابت ((ضد تراست)) را تصویب کرد. این رشته نو پا در اوایل دهه ۱۹۹۰ م. رشد چشمگیری نمود. امروزه تقریباً ۱۰۰ کشور دنیا قانون رقابت تجارتی دارند. علت آن پی بردن کشورها از نواقص نظام اقتصاد انحصار دولتی و بعضی مزایایی نظام اقتصاد بازار آزاد است. پس جهت تأمین رفاه شهروندی، در نظام اقتصاد بازار ضرورت تصویب یک سلسله قوانین به خاطر کنترل بازار احساس می‌گردید. قوانین حمایت از رقابت تجارتی باعث رفاه شهروندی و جلوگیری از شکست بازار و عنصر بقای مدرن سازی است، که در نبود آن بازار آزاد مانند بازار دولتی محکوم به شکست می‌شود.

نیاز جدی در مورد مدیریت رقابت های تجارتی احساس می شود که باید مورد توجه دولت ها قرار داشته باشد.

به همین خاطر ضرورت احساس می شود که در مورد نگرانی های مزید در عرصه اقتصاد نوپای افغانستان تلاش صورت بگیرد جهت تقویه روحیه سرمایه گذاران و توجه و حمایت سرمایه گذاری آنها برای دولت تلقین بیشتر شود که در مورد حفظ و مدیریت بازار تلاش مضاعف انجام شود.

پس در تحقیق روی درک اهمیت مسئله تلاش صورت می‌گیرد جهت آگاهی عامه و جلب توجه تاجران بحث موثر و مفید ارایه شود.

ب: اهمیت موضوع

از بدو تأسیس موسسه بنام دولت منابع تمویل آن خیلی بسیط و ابتدایی بود طوریکه از طریق زراعت، لشکر کشی ها، هدایا و غیره تأمین می‌شد. اما بعد از قرون وسطی با درک مسئولیت های جدید برای دولت زمینه برای این مساعد شد که دولت راهکار های بدیل را برای تمویل هزینه های خویش در نظر بگیرد.

با در نظر داشت تأمین منابع مالی دولت، دولت ها تلاش نمودند که تجارت را ترویج نموده و بیشتر حمایه نمایند. اما برای تاجران مسئله مهم این بود که کدام یکی از دولت ها می‌تواند زمینه امنیت، مصئونیت و پیشرفت را مساعد نماید. یک سرمایه گذار تا زمانی که اطمینان خاطر حاصل ننماید که امنیت و مصئونیت وی را دولت حفظ می‌کند. هرگز برای سرمایه گذاری دل خوش

نخواهد کرد. این روحیات برای تجار زمانی مساعد می‌گردد که قوانین تجارتی در عرصه مسایل مختلف زمینه اطمینان خاطر را مساعد نماید.

از اهم‌ترین مسایل برای تجار حفظ ثبات و پیشرفت بازار است. که آن زمانی میسر می‌شود که تجار درک کنند که رقابت‌های مشخص مجاز و کدام رقابت‌های مجاز نیست.

برای کشور فقیر چون افغانستان این مسئله از مهم‌ترین بحث‌ها است، که چگونه می‌توانیم اطمینان سازی نماییم. با درک اهمیت موضوع تلاش نمودیم که در این عرصه جهت رشد اقتصاد افغانستان و حمایت بیشتر تاجر این تحقیق را آماده سازیم.

ج: سوالات تحقیق

- 1- مفهوم و مبانی رقابت‌های تجارتی چیست؟
- 2- رقابت‌های غیر قانونی در قوانین افغانستان کدام‌ها اند؟
- 3- کدام مسایل می‌تواند راهکار مناسب برای حفظ بازار باشد؟

د: فرضیه تحقیق

به نظر می‌رسد که در افغانستان بازار، بازار آزاد ارشادی است. که بیانگر مداخله دولت پیرامون مسایل ارشادی در امور تجار می‌باشد.

ه: تاریخچه تحقیق

با مطالعات که پیرامون موضوع صورت گرفته است، چنین می‌توان نوشت که در مورد موضوع در سطح جهانی مسایلی خوبی نوشته شده است اما در سطح داخلی افغانستان دو قانون وجود دارد که متأسفانه برای تحلیل موارد فوق و مقایسه آن کدام مطلبی نوشته نشده است.

تنها کتاب نوشته شده داخلی که پیرامون مسئله رقابت تجارتی بحث دارد کتاب پوهاند نصرالله "ستانکزی" تحت عنوان (حقوق تجارت) است که در مورد تنها یک بحث دارد، بنام رقابت تجارتی که تنها به معرفی رقابت‌ها و اصول حاکمیت بازار پرداخته است. و تنها از اصولنامه تجارت یاد آوری کرده اما متأسفانه با تجدید چاپ کتاب در سال 1398 هـ.ش از قانون حمایت از رقابت افغانستان و بورد ملی حمایت از رقابت بحث نشده است.

بناء می‌توانیم یاد آور شویم که تحقیق هذا تحت عنوان رقابت‌های غیر قانونی تجارتی در افغانستان با حفظ معیارهای نوشتاری و موارد قانونی جدا از نوشته‌های دیگر تحقیق جدید و مفید برای جامعه افغانستان می‌باشد.

و: روش تحقیق

- 1- در تحقیق این بحث مختصر، بصورت تحلیلی توصیفی از روش کتابخانه‌یی، آراء و نظریات علماء و قوانین مرتبط استفاده بعمل آمده است.
- 2- در نوشتن این بحث سعی و کوشش بعمل آمد تا موضوعات مرتبط به عنوان کما حقه جمع آوری شود.

- 3- در مطالب و جزئیات موضوع از آثار و نوشته های قدما و علماء معاصر که غالبا به زبان عربی و انگلیسی تحریر گردیده، استفاده گردیده است.
- 4- نهایت کوشش شده، تا از آوردن عبارات مغلق خود داری نموده و به اسلوب سهل و آسان بحث را آماده نمایم.
- 5- در تحقیق هذا از هر مرجع ایکه استفاده می‌نمایم در پاورقی آن درج نموده ایم.

ز: موانع تحقیق

موضوع شامل دو مبحث می باشد؛ مبحث اول تحت عنوان کلیات از قبیل: تاریخچه، مبانی و تعاریف است و مبحث دوم تحت عنوان رقابت های غیر قانونی تجارتی می باشد که شامل: تصریحات قانونی، مورد حمایت از رقابت و مویدات رقابت های غیر قانونی است. موانعی که در انجام این تحقیق در مجموع با آن روبرو شدم، دو نوع بود:

1. نبود منابع کافی برای موضوع در افغانستان.
2. عدم تحلیل موضوع توسط علماء و دانشمندان افغانی که وقت و زمان تحقیق را طولانی تر ساخت.

مبحث اول: کلیات

برای واضح کردن یک مفهوم نیاز است که بحث های مقدماتی در مورد تاریخچه، مفاهیم و نظریات مکاتیب مطرح جهان صورت بگیرد تا با درک و فهم مطالب موضوع رسیده و برای مخاطب موضوع تسلسل منطقی داشته باشد تا انتاج مناسب به دست آید. با درک همین مسئله به موضوعات ذیل نیاز است که اشاره صورت گرفته و بحث مختصر ارائه گردد:

مطلب اول: تاریخچه قوانین رقابت تجاری

قبل از رنسانس اولین قانونی که دخالت دولتها را در اقتصاد نشان می دهد قانون حمورابی است. همچنان در اواخر دوران امپراتوری روم، مقرراتی جهت جلوگیری از انحصار و هر نوع سازش برای قیمت گذاری وضع گردید.³ در قرن ۱۵ میلادی تحولات عمیقی در اروپا شکل گرفت. شرکت های بزرگ موفق شدند شرکت های کوچک را از سر راه بردارند و بخاطر جلوگیری از شکست در صدد ایجاد کارتلها و تراستها شدند.⁴ سر انجام کنگره آمریکا قانونی را در سال ۱۸۹۰ م. که به قانون ضد تراست شرمین شهرت یافت، با هدف مقابله با تبانی شرکتها، تصویب کرد.⁵ از آنجا که جهانیان شاهد قدرت روز افزون آمریکا در عرصه بین المللی بودند و همه یکی از عوامل این موفقیت را در قوانین ضد تراست می دانستند، لذا روند تصویب قوانین ضد رقابت در برخی از کشورها، پس از جنگ جهانی اول، به تبعیت از آمریکا، آغاز شد. در افغانستان، در دوران نظام شاهی، نظام اقتصاد مختلط رایج بود. بعد از کودتای کمونیستی در سال ۱۳۷۵ هـ.ش قسمت عمده سکتور تولیدی خصوصی به دولت تعلق گرفت. بعد از سقوط رژیم کمونیستی، با روی کار آمدن حکومت مجاهدین در سال ۱۳۷۱ هـ.ش، نظام اقتصادی کشور به رکود مواجه شد. در دوره اول امارت اسلامی نظام اقتصادی کشور به شکل نا معلوم در آمد، در دوران جمهوریت نظام اقتصادی افغانستان، مطابق ماده ۱۰ قانون اساسی جمهوری اسلامی افغانستان نظام اقتصاد بازار پذیرفته شد.⁶ با پیروی از نظام اقتصاد بازار، که دخالت دولت را در امور اقتصادی می پذیرد،

³ تورج، دریایی، شاهنشاهی ساسانی، ترجمه مرتضی ثاقب فر، تهران، ققنوس، ۱۳۸۳، ص ۱۱۱.

⁴ حشمت الله، سماواتی، مقدمه بر حقوق رقابت تجارتی و نقش آن در سیاستگذاری و تنظیم بازار، تهران، انتشارات فردوسی، ۱۳۷۴، ص ۸۹.

⁵ علی اکبر، رزمی، مقدمه بر نظام اقتصادی، مشهد، ۱۳۸۷، ص ۷۰.

⁶ حمیدالله، نور عباد، ضعف های نظام اقتصاد بازار و ضرورت های مداخله دولت، کابل، انتشارات نور، ۱۳۹۰، ص ۱۱.

برای اولین بار قانون حمایت از رقابت تجاری در سال ۱۳۸۸ هـ.ش تصویب شد. بعد از به قدرت رسیدن امارت اسلامی برای بار دوم در سال ۱۴۰۰ هـ.ش تا حال کدام پالیسی مشخص در مورد رقابت های تجاری وجود ندارد تنها فرمان امیر امارت اسلامی همین بود که قوانین که خلاف شریعت نباشد بعد از بازنگری اجراء شود. که در این مورد بر اساس فرمان جدید، امیر امارت اسلامی در سوم ماه عقرب سال ۱۴۰۱ هـ.ش فرمانی را امضا و منتشر کرد که در آن مراحل اجرای قانون یا شیوه وضع قوانین را بیان کرد. این فرمان دارای پنج ماده است. در مقایسه با جمهوری، در این فرمان به جای اسناد حقوقی از اصطلاح اسناد اصولی استفاده شده است. از مسئله معلوم می شود که امارت اسلامی به قانون نیاز جدی را احساس کرده و روی ایجاد قوانین در بخش های مختلف و بازنگری قوانین تلاش های مناسب اما ببطی را در جریان قرار داده است.

مطلب دوم: مبانی نظری وضع قوانین رقابت تجاری در مکاتب اقتصادی

نظام های اقتصادی، مولود مکاتب اقتصاد است که در آن ها، دیدگاه های یکسانی راجع به میزان دخالت دولت در اقتصاد وجود ندارد. با آن هم دخالت دولت ها در امور بازار کار آمد بوده است. دولت ها برای منافع عمومی جامعه از انحصار جلوگیری می کند. بنابراین، در این بخش به نظریات مکاتب در مورد می پردازیم.

جزء اول: مبانی نظری قوانین رقابت تجاری در مکتب اقتصادی کلاسیک

این نحله فکری که در قرن هژدهم با عقاید دیوید هیوم در انگلستان پدید آمد، در آثار آدام اسمیت به اوج خود رسید، بنیانگذاران این مکتب از آزادی فردی، آزادی در تجارت و عدم مداخله دولت در بازار طرفداری کرده اند.

جزء دوم: مبانی نظری قوانین رقابت تجاری در مکتب اقتصادی نئوکلاسیک

بنیانگذاران آن را ویلیام استنلی جونز، کارل متگر، لئون والراس و ویلفردو پارتو میدانند، این ها پیروان مکتب کلاسیک با نظریات جدید محسوب می شوند. این ها هم طرفدار بازار آزاد و عدم مداخله دولت در بازارند.^۷

جزء سوم: مبانی نظری قوانین رقابت تجاری در مکتب کینز

انتقاداتی که بالای دو مکتب صورت گرفت باعث شکل گیری مکاتبی دیگر شد. یکی از این مکاتب، مارکسیزم است.^۸ طرفداران این مکتب همه منابع جامعه را به مالکیت عمومی قرار می دهد و بازار آزاد، مالکیت خصوصی و در نتیجه رقابت آزاد را نفی میکند.^۹

جزء چهارم: مبانی نظری قوانین رقابت تجاری در مکتب فرایبورگ

مکتب فرایبورگ از عقاید اقتصادی مکتب فلسفی اردو لیبرالیسم و یا نتو لیبرالیسم آلمانی محسوب می شود که از دهه ۳۰ میلادی در آلمان بنا نهاده شد. پیروان این مکتب مداخله دولت را ضروری می دانند این مکتب نقش مهمی را در احیای مجدد اقتصاد آلمان پس از جنگ های جهانی ایفا نمود.^{۱۰}

^۷. علی اکبر، رزمی، مقدمه بر نظام اقتصادی، مشهد، ۱۳۸۷، ص ۱۰۴-۱۰۶.

^۸. همان، ص ۱۲۳.

^۹. موسی، غنی نژاد، معرفت علم اقتصاد، تهران، موسسه عالی پژوهش در برنامه ریزی و توسعه، ۱۳۷۶، ص ۱۴۳-۱۴۷.

^{۱۰}. موسی، غنی نژاد، معرفت علم اقتصاد، تهران، موسسه عالی پژوهش در برنامه ریزی و توسعه، ۱۳۷۶، ص ۱۴۷.

جزء پنجم: مبانی نظری رقابت تجاری در شریعت اسلامی

قابل یاد آوری است که رقابت سالم و مشروع اساس تجارت می باشد. رقابت مشروع آن است که تولیدات خوب را به بهای نازل عرضه کنند.

هرگاه رقابت مشروع موجود نباشد این موضوع باعث ترویج تولیدات بی کیفیت می گردد. و در بعضی حالات بهای اشیاء صعود می کنند. که ضرر آن به مستهلک و فقراء می رسد.

پس بر تاجر است که راه رقابت مشروع را روی دست. اما اگر رقابت غیر مشروع را انجام دهد علاوه بر اینکه از التزام های قانونی سر پیچی کرده التزام اخلاقی را هم نقض نموده است. که می توانیم موارد مربوط به احتکار و ارزان فروشی جهت شکست رقیب تجارتی را مثال بیاوریم که این موارد از جمله رقابت های نا مشروع می باشد.¹¹

اسلام مالکیت شخصی را، به شرطی که اشخاص آن را از راه مشروع به دست آورده باشند، می پذیرد. اشخاص اصولاً در انتخاب فعالیت درآمد زای خود نیز آزاد اند و می توانند به هر نوع عملی در بازار اعم از تولید، توزیع و ارائه خدمات دست یابند، تنها دایره کوچک از فعالیت ها تحت عنوان ((مکاسب محرمة)) ممنوع و مبادرت به آنها حرام دانسته شده است.¹²

مبحث دوم

التزامات رقابت های غیر قانونی در تجارت

امروزه یکی از موضوعات مورد بحث در امور تجاری عبارت از رقابت های تجاری می باشد. که قانون حمایت از رقابت آنرا چنین تعریف می نماید: براساس بند 8 ماده 3 قانون حمایت از رقابت، عبارت از (حالتی است که در بازار، عده ای از تولید کننده گان، خریداران و فروشندگان مستقل برای تولید، خرید یا فروش اموال و یا خدمات مشابه طور فعالیت می کنند که هیچ یک از آنها به طور جداگانه قیمت را در بازار نداشته باشد).

به منظور ایجاد رقابت های تجاری بین تجار و شرکت های تجاری و برای اینکه تجاری بتواند نقش تنظیم کننده خود را در تبادلات اقتصادی انجام دهند، ضروری می باشد تا رقابت جوابگوی ایجابات زیر باشد:

1. رقابت سالم باشد

2. رقابت آزاد باشد

همچنان قانون حمایت از رقابت برای حمایت از رقابت های تجاری وضع گردیده است که ماده 2 آن این موضوع را بیان نموده:

اهداف این قانون عبارت اند از:

1. حمایت از رقابت سالم در بازار.

2. جلوگیری از قرارداد، توافق و تفاهم غیر منصفانه و اجرائی که منجر به محدود شدن، مختل شدن یا منع شدن رقابت در بازار های اموال، خدمات و پروسه تولیدات گردد.

¹¹. دوکتور مصطفی، نیازی، د تجارت حقوق، (1394)، انتشارات قرطبه، ص 17.

¹². حسین علی، منتظری، دراسات فی ولایه الفقیه و فقه الدوله الاسلامیه، جلد دوم، قم، المركز العالمی للدراسات الاسلامیه، ۱۴۰۹ هـ.ق، ص ۶۵۵-۶۶۰.

3. جلوگیری از انحصار در فعالیت تجاری.
4. جلوگیری از نفوذ متشبه انحصارگر در بازار.
5. فراهم نمودن زمینه رقابت سالم به منظور رفاه اقتصاد عامه.

مطلب اول: تعریف رقابت غیر قانونی

قوانین کشور ها رقابت غیر سالم را چنین تعرف کرده اند: عبارت از رقابتی است که مطابق به عرف تجاری نبوده و به صورت عموم زاده طرز العمل های ناسالم میباشد. چنانچه ماده 56 اصولنامه تجارت صراحت دارد: هر گونه حيله و دسيسه در امور تجاری ممنوع میباشد.

طرز العمل های ناسالم در اصولنامه تجارت افغانستان بطور ذیل بیان شده است:

1. تبلیغات خلاف تاجر برای ایجای سوء ظن
2. بر هم زدن نظم داخلی رقبا
3. تقلید
4. ایجاد تردید نزد مشتریان یا مستهلکین.

جزء اول: تبلیغات خلاف تاجر برای ایجاد سوء ظن یا سوء تفاهم

مبنای رقابت ناسالم میان تاجر و رقبای تجاری بخش و نشر معلومات نادرستی است که باعث متضرر گردیدن رقبا می گردد. حتی اگر مبنای آن واقعیت باشد بازهم حق انتقاد سلب گردیده است.

چنانچه ماده 57 صراحت دارد: یک تاجر به قصد اجرای رقابت نمیتواند به چنان نشریات مخالف حقیقت بپردازد که به منفعت یا تجارت دیگری ضرر وارد نماید.

جزء دوم: بر هم زدن نظم داخلی شرکت تجاری رقیب

یعنی هر نوع عملی که مخل نظم شرکت جانب مقابل واقع شود، مثل تصاحب وسایل در دست داشته شرکت تجاری رقیب که برای انجام درست فعالیت ها استفاده می شود و یا استخدام کارکنان آن، تاجر کارکن شرکت تجاری رقیب خود را جلب کند بمنظور جدا سازی یک عنصر مهم شرکت و یا کسب معلومات در دست داشته تاجر رقیب از این طریق و یا سایر موارد. ماده 59 صراحت دارد: هیچ تاجری نمیتواند مأمورین و مستخدمین تاجر و یا فابریکه دیگری را به مقصد اطلاع از مشتریان و جلب آنها بخود تطمیع نماید.

جزء سوم: تقلید

تقلید شامل اعمال متفاوتی بوده که یکی دیگر از وسایل رقابت غیر سالم می باشد. بطور مثال: استفاده از بوتل عطری که شباهت زیادی به بوتل عطر شرکت تجاری رقیب دارد به دلیل اینکه مشتری امکان آن را ندارد تا در زمان خرید از اصل بودن آن مطمئن شود. بناءً تقلید اساس رقابت غیر سالم است چون به مشتری قابل فهم نیست که این عطر عرضه شده در اثر تقلید است.

جزء چهارم: ایجاد تردید نزد مشتریان یا مستهلکین

عبارت از ایجاد اختلال در روحیه مشتری بمنظور جلب او میباشد. مثال: تبلیغ دروغین برای جلب آنها. ماده 58: یک تاجر از اشاعات مغایر حقیقت راجع به منشأ و با اوصاف امتعه و با اهمیت تجارت خود به مقصود جلب مشتریان تاجر دیگری که امتعه هم جنس را می فروشد ممنوع است.

ماده 60 چنین صراحت دارد: تاجر نمی تواند به هیچ شخصی خلاف حقیقت شهادتنامه یا تصدیق حسن خدمت بمنظور اغفال تاجر دیگر بدهد.

ماده 61 صراحت دارد: تاجریکه مخالف احکام مواد فوق رفتار کند به جبران خساره اشخاص متضرر مجبور است.¹³

در پیوند به محدودیت ها و موانعی که در راه رقابت های تجاری قرار دارد قانون حمایت از رقابت یک سلسله از موارد را در ماده 7 این قانون بیان نموده است که ذیلا به شرح آن می پردازیم:

هر نوع تفاهم، توافق و قرارداد کتبی، شفاهی یا الکترونیکی شامل موارد ذیل میان متشبثین، تاجر، موسسات و شرکت هاییکه هدف آن ممانعت، محدودیت یا اخلال در رقابت یا صدمه رساندن به مستهلکین باشد ممنوع است:

1. مشخص نمودن قیمت خرید یا فروش یا نحوه تعیین آن به طور مستقیم یا غیر مستقیم در بازار.
2. محدود ساختن یا تحت کنترل در آوردن مقدار تولید، خرید یا فروش اموال یا خدمات در بازار یا خارج از آن.
3. تحمیل شرایط غیر مشابه در معاملات مشابه تجاری.
4. ملزم نمودن طرف معامله به عقد قرار داد با شخص ثالث یا تحمیل شرایط قرار داد بر آنها.
5. تقسیم نمودن بازار اموال یا خدمات به دو یا بیشتر از دو شخص یا چند گروه.
6. محدود نمودن دسترسی اشخاص خارج از تفاهم، توافق و قرار داد در بازار.
7. جدا ساختن بازار اموال یا خدمات یا تقسیم سالمترول تمام انواع منابع و یا عناصر بازار.
8. محدود ساختن فعالیت های رقابتی متشبث یا تاجر یا منحصر ساختن فعالیت های شرکت، موسسه و فابریکه در بازار از طریق وضع تحریم یا انواع فشار و رفتار یا جلوگیری بالقوه از ورود داوطلبان جدید در بازار.
9. موکول نمودن انعقاد قرار داد به قبول تعهدات تکمیلی توسط طرف های دیگر که با موضوع قرار داد ارتباط نداشته باشد.
10. مجبور ساختن به خرید اموال یا خدمات دیگر، توام با مال با خدمت تحت خرید مغایر موافقت نامه یا عرف تجاری.
11. به نمایش گذاشتن مال یا خدمت به خریداری که من حیث میانجی عمل می نماید ولی اموال یا خدماتی که به مشتریان عرضه می گردد، غیر از آن بوده، که به نمایش گذاشته است.¹⁴

¹³. وزارت عدلیه، جریده رسمی، اصولنامه تجارت، مصوب سال 1336 مواد 55-64.

¹⁴. وزارت عدلیه، جریده رسمی، قانون حمایت از رقابت، مصوب سال 1388، ماده 7.

مطلب دوم: چگونگی رسیدگی به رقابت های تجاری غیر قانونی

جزء اول: بررسی شکایت های واصله به بورد ملی رقابت

مطابق فقره ۲ ماده ۱۷ قانون حمایت از رقابت، بورد ملی رقابت می تواند جهت بررسی شکایت های واصله به اقداماتی مانند: احضار شخصی که علیه وی شکایت شده و شخصی که حضور وی ضروری پنداشته میشود، احضار شهود و استماع شهود آنها، احضار اشخاص حقیقی و حکمی جهت ارائه گزارش، مدارک، اسناد و سوابق مربوط با روش های ضد رقابتی و الکترونیکی.

به نظر بنده، تضادی میان این بند و ماده ۷ دیده می شود، زیرا مقنن در ماده ۷ ذکر توافقات ضد رقابتی را به طور شفاهی هم منع نموده بود که یک نوع تناقض در میان این دو دیده می شود که مشکلاتی را در عرصه تطبیق به میان می آورد.

همچنان بورد ملی رقابت در موارد اعمال ضد رقابتی که در مواد هفتم، هشتم، نهم و یازدهم ذکر گردیده است، میتواند مطابق صلاحیتی که برایش در ماده ۲۰ تفویض گردیده، اعمال ضد رقابتی مندرج مواد هفتم الی نهم این قانون را خنثی نماید: ((هرگاه توافقی میان طرفین انعقاد گردیده ولی هنوز اجرا نشده، در صورت اطلاع، بورد میتواند طرفین توافق را از ادامه آن منع نماید. همچنان اگر تملیک سرمایه یکی از مؤسسات توسط تملیک کننده اخذ شده باشد، بورد میتواند آن را دوباره استرداد نماید. همچنان اگر ادغامی در بازار صورت گرفته باشد که سهم ۴۰ تا ۷۰ فیصد بازار را از آن خود نماید، این ادغام را فسخ نماید)). به نظر بنده تعلیق آن مطابق نص این قانون به نفع رقابت نیست، زیرا در نص صریح ماده متذکره فیصدی ادغام واضح است.

بورد مکلف است در خلال ۳۰ روز کاری به رسیدگی به شکایت واصله اقدام کند. در صورت عدم رسیدگی شخص شاکی میتواند شکایت خود را به محکمه ذی صلاح ارجاع نماید. از سوی دیگر، بورد میتواند به منظور دفاع از منافع عامه و مطالبه جبران خساره به محکمه ذی صلاح مراجعه کند.

جزء دوم: وظایف و صلاحیت های بورد

مطابق ماده ۱۷ قانون حمایت از رقابت، بورد ملی رقابت وظایف ذیل را دارد:

1. منع فعالیتی که بر رقابت تاثیر منفی داشته باشد،
2. اتخاذ تدابیر لازم به منظور توسعه و تقویت رقابت،
3. منظوری پیشنهاد ادغام مؤسسه یا شرکتها،
4. حصول اطمینان از رعایت آزادی تجارت در ابراز نظر در مورد رقابت عندالمطالبه حکومت و
5. ارائه مشوره در مورد رقابت.

برابر ماده ۱۷ قانون حمایت از رقابت، بورد ملی رقابت صلاحیت های ذیل را دارد:

1. وضع جرمه طبق احکام این قانون،
2. بررسی و تشخیص موضوعات مندرج مواد ۷، ۸، ۹ و ۱۱ این قانون به اساس شکایات یا به ابتکار خود و اتخاذ تصمیم در زمینه تطبیق احکام این قانون،

3. ارزیابی درخواست معافیت، اظهارات غیر واقعی و اعطای تصدیق نامه معافیت برای تفاهم، توافق و قراردادهای، دادن اجازه ورود به اماکن، ذخایر، گدام ها، وسایل حمل و نقل و دکانها جهت بررسی فعالیت های اقتصادی، اموال و خدمات، دفاتر و اسناد، به اجازه محکمه ذی صلاح،
4. کسب معلومات مورد نیاز از شرکت ها و مؤسسات تجارتی،
5. فراهم نمودن زمینه رشد، تولیدات داخلی و حمایت از صنعت داخلی در مقابل قیمت تهاجمی توسط کنترل شیوه های ضد رقابتی.¹⁵

جزء سوم-مؤیدات اعمال ضد رقابتی در قوانین افغانستان

در این بخش در مورد مؤیدات اعمال ضد رقابتی مطابق قانون حمایت از رقابت و کود جزا خواهیم پرداخت، جبران خساره و جریمه در این مبحث بررسی می شود.

الف: در قانون حمایت از رقابت

1- جبران خساره

مطابق ماده ۲۴ قانون حمایت از رقابت کشور ما، هرگاه اشخاص حقیقی در اثر اعمال ضد رقابتی متضرر گردند، میتوانند به محکمه ذی صلاح مراجعه نمایند. مقنن کشور ما تعیین اندازه و مقدار جبران خساره را، در صورتی که تثبیت نشود، به بیلاس سال قبل موکول نموده است. در افغانستان فرار از مالیات موجود است و امکان دارد تقریباً ۹۵ فیصد از متبشینی که در افغانستان فعالیت دارند از مالیات حقیقی فرار نمایند. پس در این صورت تثبیت، دقیق صورت نمی گیرد. اما در فقره سوم ماده ۲۰ همین قانون، مقنن کشور از توافقات عمدی هم سخن گفته که یک نکته قوت این قانون است. زیرا در صورت مرتکب شدن عمدی، محکوم علیه مکلف به پرداخت دو چند جبران خساره میباشد.

2- جریمه

در ماده ۲۵ این قانون، مرتکب اعمال ضد رقابتی، مکلف به پرداخت جبران خساره ۸ تا ۱۰ فیصد از مجموع عواید خود در یک سال است. در صورتی که کسی اعمال مندرج در ماده ۸ و ۹ این قانون را مرتکب گردد. به پرداخت الی ۸ فیصد جریمه از تمام عواید سالانه اش و در صورتی که این ماده را به صورت مکرر نقض کند به پرداخت الی ۱۰ فیصد جریمه محکوم میشود. همچنان در صورت عدم اطلاع از ادغام شرکت به پرداخت ۱ فیصد جریمه نقدی از عواید یک ساله محکوم می گردد. اما در صورتی که یکی از متفقین، توافقات ضد رقابتی را به برد اطلاع دهد، وی از مقدار تعیین شده کمتر جریمه می شود.¹⁶

ب: در کود جزای افغانستان

در کود جزای افغانستان برعلاوه ذکر مسایل همانند: اصولنامه تجارت افغانستان و تذکر مویدات قانون حمایت از رقابت در مورد سوء استفاده بورد ملی حمایت از رقابت هم بحث دارد و مویدات را پیش بینی می نماید.

¹⁵. وزارت عدلیه، جریده رسمی، قانون حمایت از رقابت، مصوب سال 1388، ماده 17.

¹⁶. وزارت عدلیه، جریده رسمی، قانون حمایت از رقابت، مصوب سال 1388، مواد 3 و 5 و 8 و 24 و 25...

مصادقات مربوط به رقابت های غیر مجاز تجاری

ماده 753: هر گاه تاجری به سوء نیت مرتکب یکی از اعمال ذیل شود، به جزای نقدی از پنجاه هزار تا یک میلیون افغانی، محکوم گردد:

- 1- حيله يا دسيسه در امور تجاری؛
- 2- نشر مطالب مخالف حقیقت که به منفعت یا تجارت تاجر دیگری ضرر وارد کند؛
- 3- شایعه مغایر حقیقت راجع به منشاء یا اوصاف امتعه یا اهمیت تجارت خود به مقصد جلب مشتریان تاجر دیگری که کالای هم جنس را می فروشد و همچنان اعلان تصدیقنامه و مکافاتی که حایز آن نبوده باشد با استفاده از حيله؛
- 4- تطميع مستخدمین تاجر یا فابریکه دیگری به مقصد اطلاع از مشتریان و جلب آنها؛
- 5- اعطای شهادت نامه یا تصدیق حسن خدمت خلاف حقیقت به منظور اغفال تاجر دیگر؛
- 6- ارایه معلومات خلاف حقیقت در باره اخلاق یا اقتدار مالی تاجر دیگری؛

عدم اجرای تجارت تحت عنوان معین

ماده 754: هر گاه تاجری اوراق و یا معاملات مطلقه تجارت خود را به غیر از اسم معین که عنوان تجارت تعبیر میشود و سایر عناوین اجرا یا امضا نماید با نظر داشت خساره وارده به جزای نقدی تا 20000 هزار افغانی محکوم میگردد.

عدم حفظ دفاتر تجاری اجباری و درج در آن توسط تاجر یا دلال

ماده 755: هرگاه تاجر یا دلال در رابطه به ترتیب دفاتر تجاری اجباری یا عدم ثبت کتاب، شرایط مندرج قوانین مربوطه را رعایت نکنند علاوه بر پرداخت مالیه یا محصول معینه به جزای نقدی 10 فیصد مالیه قابل تحصیل نیز محکوم می گردد.

ارایه سند تزویری جهت ثبت به دفتر ثبت مرکزی

ماده 756: هرگاه تاجری قصدا سند تزویری را امضا یا غرض ثبت به دفتر ثبت مرکزی ارایه نماید به جزای جرم تزویر مندرج در این قانون محکوم میگردد.

ارائه شکایات خلاف واقعیت

ماده 757: شخصی که به قصد صدمه رساندن به اعتبار تجاری و حرفوی متشبث، تاجر، موسسه، شرکت یا روسای آن شکایت خلاف واقعیت را طور کتبی به بورد ملی رقابت مندرج قانون حمایت از رقابت یا محکمه ذیصلاح ارایه نماید به حبس متوسط تا دو سال محکوم میگردد.

افشای اسرار تجاری و صنعتی

ماده 758: اشخاص ذیل در صورت ارتکاب یکی از اعمال آتی، به حبس قصیر محکوم میگردد:

- 1- در صورت که رئیس، عضو بورد یا کارکن اداره حمایت از رقابت اسرار تجاری متشبث، تاجر، موسسه، شرکت ها و سایر اشخاص را نشر افشاء، یا از آن به نفع خود یا سایر اشخاص بهره برداری نماید.

2- در صورت شخص اسرار تجارتي و صنعتي را در مغايرت با روش های تجارتي معياري يا بدون رضایت مالک آن حصول، استعمال يا افشاء نماید.

اظهارات غير واقعی توسط اطلاع دهنده يا اهل خبره

ماده 759:

- 1- هرگاه اطلاع دهنده کارشناس اهل خبره يا ساير اشخاص عمدا خلاف واقعيت به شکل شفاهي اظهار نظر نمایند و اين اظهارات در تصميم بورد ملی رقابت مندرج قانون حمايت از رقابت موثر واقع گردد به حبس قصير محکوم میگردد.
- 2- هرگاه اشخاص مندرج فقره 1 اين ماده عمدا خلاف واقعيت به شکل تحريري اظهار نظر نمایند و اين اظهارات در تصميم بورده ملی رقابت مندرج فقره 1 اين ماده موثر واقع شود مرتکب به حبس متوسط محکوم میگردد.

سوء استفاده توسط موظفين اداره حمايت از رقابت

- ماده 760: هرگاه رئيس، عضو، بورد يا کارکن اداره حمايت از رقابت به مقصد صدمه رسانيدن به منافع عامه از احکام قانون حمايت از رقابت سوء استفاده نماید به حبس قصير محکوم میگردد.
- هرگاه يکي از اشخاص مندرج فقره 1 اين ماده جهت صدمه رسانيدن به اعتبار تجارتي، يا حرفوي اشخاص حقيقي يا حکمي از قانون حمايت از رقابت سوء استفاده نماید به جزای نقدی از یک ميليون تا 3 ميليون افغانی محکوم میگردد.¹⁷

نتيجه گيري

- 1- با در نظر داشت اينکه نظام اقتصادي کشور ما در طی بيست سال بر اساس یک مفهوم تعريف نشده يعني اقتصاد بازار آزاد بود اما بررسی قوانين پيرامون رقابت های تجارتي اين مسئله را می رساند که نظام اقتصادي بيست سال قبل افغانستان نظام اقتصادي متکی بر نظام اقتصادي ارشادي بوده است. که هم در آن مداخله دولت مطرح بوده و هم آزادي بازار طبق اصول مشخص.
- 2- برای کشور های مثل افغانستان مهم است که در هر حالت به نفع مردم و ثبات سرمايه گذاري قوانين مشخص را جهت حمايت و اطمینان تجار در نظر داشته باشند.
- 3- قوانين مربوط به کنترل بازار خاصا قوانين مربوط به حقوق رقابت باعث پيشرفت و توسعه اقتصادي کشور ها شده است، طوریکه آمريکا و اروپا باعث عملی کردن آن خود را از تاوان های مزید نظام اقتصاد بازار آزاد، نجات داده و خود را به سوی نظام اقتصادي ارشادي سوق داده اند.
- 4- شريعت اسلامي با داشتن معيار ها و اصول مشخص در عرصه کنترل بازار، خود بيانگر نظام مختلط اقتصادي بوده يا به عبارۀ ديگر بيانگر نظام اقتصادي ارشادي می باشد.

¹⁷. وزارت عدليه، جريده رسمي، کود جزای افغانستان، مصوب سال 1396، مواد 60-753.

- 5- در کشور ما بعد از تصویب اصولنامه تجارت افغانستان در زمان محمد ظاهر شاه سال 1336 هـ.ش منحيث اولین قانون در عرصه تجارتی در باره رقابت تجارتی صراحت های داشت و بعد از موافقتنامه بن و تصویب قانون اساسی، اقتصاد بازار پذیرفته شده است. در نظام اقتصاد بازار مداخله دولت در بازار توسط وضع قوانین به خاطر جلوگیری از انحصار و هر نوع اعمال انحصارگرایانه محض توسط عرضه کنندگان اموال و خدماتی که در آن ضرر مستهلکین و جامعه باشد، پذیرفته شده است.
- 6- موارد که در بحث قوانین ذکر شد اکثرا در تطابق با روحیه شریعت اسلامی بوده بیان گر اینست که روحیه احتکار، غش، فریب، تدلیس و سایر تصرفات نامشروع در بازار گرفته شود.
- 7- مویدات که در مورد ذکر شده؛ می تواند از جمله مویدات خوب و مناسب برای کنترل بازار باشد. که در مورد می توانیم بگویم که طبق اصول تعزیرات وضع شده است.

پیشنهادهات

- 1- برای دولت مردان کشور فقیر چون افغانستان، مهم است که در هر حالت به نفع مردم و ثبات سرمایه گذاری قوانین مشخص را جهت حمایت و اطمینان تجار در نظر داشته باشند.
- 2- موارد که در بحث قوانین ذکر شد اکثرا در تطابق با روحیه شریعت اسلامی بوده بیان گر این است که روحیه عدم احتکار، غش، فریب و تدلیس در بازار گرفته شود.
- 3- دولت باید در عرصه رقابت سالم میان عام تاجران زمینه های تشویقی و حمایتی را مساعد کند. طوریکه بر اساس آن جلو رقابت های غیر قانونی تجارتی گرفته شود. بر اساس یک طرزالعمل در صورتیکه امور تاجران در طی چندین سال بدون تخطی و رقابت های ناسالم پیش برود مورد تشویق و حمایت های دولت قرار خواهند گرفت.
- 4- برای اینکه نظام امارت اسلامی افغانستان زمام امور را به اختیار گرفته است و سرنوشت قوانینی که خلاف شریعت اسلامی نیست طبق فرمان امیر امارت اسلامی بازنگری شود و تلاش صورت گیرد که موارد مشخص جهت رقابت ها در نظر گرفته شده و بازار کنترل شود. تا نشود مردم فقیر و مستضعف افغانستان خدای ناخواسته به مشکلات نابرابری و سوء استفاده بازار و سرمایه گذاران سوء مواجه شوند.

منابع مأخذ

1. تورج، دریایی، شاهنشاهی ساسانی، ترجمه مرتضی ثاقب فر، تهران، ققنوس، 1383 هـ.ش.
2. حسین علی، منتظری، دراسات فی ولایة الفقیه و فقه الدولة الاسلامیه، جلد دوم، قم، المركز العالمی للدراسات الاسلامیه، 1409 هـ.ق.
3. حشمت الله، سماواتی، مقدمه بر حقوق رقابت تجارتی و نقش آن در سیاستگذاری و تنظیم بازار، تهران، انتشارات فردوسی، 1374 هـ.ش.
4. حمیدالله، نور عباد، ضعف های نظام اقتصاد بازار و ضرورت های مداخله دولت، کابل، انتشارات نور، 1390 هـ.ش.
5. دوکتور مصطفی، نیازی، د تجارت حقوق، (1394)، انتشارات قرطبه.

6. علی اکبر، رزمی، مقدمه بر نظام اقتصادی، مشهد، 1387 هـ.ش.
7. موسی، غنی نژاد، معرفت علم اقتصاد، تهران، موسسه عالی پژوهش در برنامه ریزی و توسعه، 1376.
8. وزارت عدلیه، جریده رسمی، اصولنامه تجارت، مصوب سال 1336 .
9. وزارت عدلیه، جریده رسمی، قانون حمایت از رقابت، مصوب سال 1388.
10. وزارت عدلیه، جریده رسمی، کود جزای افغانستان، مصوب سال 1396.